

О.О. Єрошкіна, О.М. Іванов, П.О. Дзюбенко, Д.Ю. Вінтаєв

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНО-БУДІВЕЛЬНОЇ СПРАВИ У КУЛЬТОВІЙ АРХІТЕКТУРІ СЛОБОЖАНЩИНИ

Досліджено аспекти проєктно-будівельної справи у культовій архітектурі Слобожанщини. Наведено методи здійснення проєктно-будівельних робіт, спрямованих на створення високопрофесійних культових споруд. Розглянуто низку архітекторів, які займалися проєктно-будівельною справою на Слобожанщині, функції архітектурно-будівельного контролю та проєктування. Наведено приклади пояснювальних записок до проєктів культових споруд.

Ключові слова: проєктно-будівельна справа, культові споруди, архітектурно-будівельний контроль, пояснювальна записка.

Постановка проблеми

У розвитку сакральної компоненти сучасних міст України постають нові проблеми, що виходять за межі традиційного розуміння церковного зодчества як суто парафіяльного й спонукають до пошуків їх вирішення. Передусім – щодо функціонального розширення й активізації ролі церковної архітектури в умовах сучасної великомасштабної урбаністики. У місті, куди знову повернулося здебільшого хаотичне трактування урбанізованого простору, немає інших засобів подолання кризи нової одноманітності, ніж звертання до комплексної розбудови співмасштабних сакральних структур. Таке розуміння урбаністичних проблем потребує для їхнього вирішення розробки нової типології сакральних комплексів та центрів [1–3].

Ні в XVII, ні в XVIII століттях у Слобідській Україні не було централізованої організації будівництва. Професійна архітектурна освіта на Слобожанщині з'явилася у 1768 р. зі створенням додаткових класів Харківського колегіуму, звідки вийшли архітектори П. А. Ярославський, С. П. Чернишов та ін. Із запровадженням Харківського губернського правління 12 грудня 1796 р. першим Харківським губернським архітектором став П. А. Ярославський. За його проєктами побудовано храми в Бабах, Пархомівці тощо. Він же мав здійснювати нагляд за будівництвом десятків храмів у губернії.

Поступово функції архітектурно-будівельного контролю і проєктування перейшли губернській владі. З 1865 р. до компетенції Харківського губернського правління належали справи будівництва, якими раніше опікувалася будівельна експедиція (1805–1827 рр.) [1–3]. Виникле Будівельне відділення в губернії 1865 р. (на базі ліквідованих будівельної та дорожньої комісій) стало основною установою,

яка здійснювала контроль за будівництвом і прийманням проєктів культових установ; очолював його губернський інженер. Значною мірою правила проєктування диктувало будівельне законодавство, що прийшло на зміну державному Регламенту. Створення контролювальних і регламентувальних інститутів, а також зростий професіоналізм архітекторів дали змогу налагодити організацію проєктно-будівельних робіт.

У 1863 р. була введена посада єпархіального архітектора. Першим цю посаду обіймав архітектор Краєвський, потім його змінив Ф. І. Данилов (1865–1885 рр.) [1, 3]. Високий професіоналізм диктувався прекрасною архітектурною освітою, знанням основ архітектурної майстерності, серед яких не останнє місце посідали збережений в образній пам'яті архітекторів запас архітектурних структур і форм, почерпнутий з регіональних українських традицій, а також комплекс правил формоутворення (композиційних, технічних, технологічних). У кожного автора була своя концепція творчості, а також ґрунтовний запас знань архітектурної типології та архітектурної теорії. Контролювальні установи усвідомлювали життєбудівну місію зодчих-храмобудівників, а також містобудівну та естетичну функцію храмів [4–8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження виконане на тлі різних за характером і змістом джерел, із сумлінним врахуванням праці кількох дослідників. Досвід організації проєктно-будівельної справи на Слобожанщині розглянутий в роботах Д. І. Багалея [5], А. Н. Гусєва [6], О. Ю. Лейбфрейда [7], Г. К. Лукомського [8]. В архівних джерелах також порушуються питання організації проєктно-будівельної справи на Слобожанщині [4, 5, 7–9].

Мета статті

Проаналізувати і систематизувати досвід для подальшого втілення та удосконалення організації проектно-будівельної справи у культовій архітектурі Слобожанщини.

Виклад основного матеріалу

Перелік службових занять єпархіального архітектора розкрито Ф. І. Даниловим у пояснювальній записці щодо викликаного «дослідження причин руйнування бокових віктарів при Троїцькій церкві» [3]: «Службові заняття єпархіального архітектора розділити можна на 3 категорії:

1) зі спостереження за побудовою церков (близько 50 в даний час);

2) за особливими дорученнями Консисторії. Крім спостереження за побудовою церков архітектор постійно відволікається особливими дорученнями, що вимагають відлучки або посидючості праці, таких доручень буває щорічно середнім числом до 50;

3) складання проектів і кошторисів і спостереження за роботами по відношенню майже щорічно: Семінарії, Духовного чоловічого і Єпархіального жіночого училища, і, нарешті, багато вимог є монастирів: Святогірського, Курязького, Стрілеченського, Реснянського і Охтирського».

Далі архітектор вказує на значну нестачу часу, що заважає відповідально виконувати професійні обов'язки: «якби архітектор і не відволікався на другий і третій розряди дорученнями, які за об'ємом дорівнюють першому, то для нагляду за 50 церквами на просторі всієї губернії в 11 повітах протягом літа, або 120 робочих днів, ледве можна відвідати кожну церкву разів зо чотири, тож він може вказати на роботи, а саме виконання указів повинне бути на відповідальності комітетів. Постійний нагляд архітектора як виконавця робіт неприродний і немислимий. Та й самою інструкцією від Консисторії, наявною в комітетах, архітектор відвідує роботи тільки тоді, коли отримає запрошення від комітету у встановлені терміни». Після цього Ф. І. Данилов надає дуже корисну інформацію, що дає змогу розібратися в ролі архітектора на будівельному майданчику: «Архітектора направлено лише до важливих частин споруд, а саме: він неодмінно розбиває рови для фундаменту, засвідчує забутку фундаментів, виводить у натурі відбитки цоколя і стін, оглядає підстави під восьмерик та інше – таким чином, за перебігом робіт комітети запрошують його письмово до кожної з описаних частин для огляду виконаних та подальшої вказівки робіт. Архітектор щоразу видає свідоцтво про те, що подальше виконання робіт допускається» [3]. Отже, архітектор здійснював постійний контроль за всіма споруджуваними церквами, що давало змогу зводити храми точно за проектом і дотримуватися

зазначених термінів.

Так, Ф. І. Данилов констатував, що «за сприяння членів комітету, які постійно перебувають на місці робіт, протягом 12 років побудовано 75, триває будівництво 50 церков». У різні роки будівництво нових кам'яних храмів то збільшувалося, то зменшувалося. Це відбувалося за рахунок збільшення будівництва дерев'яних храмів та за рахунок реконструйованих храмів, кількість яких у різні роки також була різною. Наприклад, у 1872 р., як вказував у звіті Ф. І. Данилов [3], на Слобожанщині велося будівництво 24 храмів. Водночас проводилася велика реконструкція вже побудованих храмів. Здебільшого реконструкції піддавалися храми, побудовані в епоху класицизму, – це було обумовлено жорсткістю планувальних структур храмів цього періоду, адаптація яких до нових умов вимагала перебудови. До апсид добудовували межі, до трапезних – дзвіниці. Іноді побудовані раніше окремі дзвіниці об'єднували з обсягами храмів за допомогою трапезних.

У вже згаданому 1872 році Данилов докладно відзначав випадки реконструкції храмів. Так, у Зміївському повіті в місті Чугуєві при цвинтарній церкві зводили дзвіницю, яка вдало доповнила силует храму, у Вовчанському повіті розширювалася Мироносицька церква. Там же в слободі Ново-Белгород проводилася прибудова до Покровської церкви, зведеної 1812 року. У Сумському повіті поряд із будівництвом двох храмів велася прибудова до церкви слободи Ворожба, побудованої 1718 року. У Лебединському повіті в слободі Межиріч до храму добудовували дзвіницю з прибудовою, у Старобільському повіті в слободі Старий Айдар до Михайлівського храму добудовували дзвіницю, у місті Ізюмі проводили перебудову дзвіниці, у слободі Малій Комишувасі здійснювали прибудову до Троїцького храму в стилі класицизму. У Валківському повіті прибудови до церкви робили в слободі Високопілья, розширювали Миколаївський храм, зведений 1812 року. Того ж року в Харкові при Троїцькій церкві переробляли дзвіницю (робили надбудову). Надбудовували дзвіницю і при Воскресенській церкві. Отже, маючи в 1872 році 24 нові кам'яні храми, що будувалися, слобожанські зодчі одночасно здійснювали реконструкцію ще 14 храмів, іншими словами, понад 50 % від загальної кількості новозбудованих храмів припадало на реконструйовані споруди [7, 8].

Та ж тенденція простежувалася і в наступні роки. Однак кількість реконструйованих храмів то зростала, то зменшувалася. Здебільшого це було пов'язано із завершенням реконструкції в попередні роки. Водночас будівельне відділення Харківського губернського правління постійно розглядало і затверджувало нові проекти храмів, але тільки в тому разі, коли всі параметри храму відповідали нормам. Архітектори

зобов'язані були виконувати встановлені правила, інакше їхні проекти не брали до розгляду. Будівельне відділення Харківського губернського правління, якому доручалося здійснювати контроль за будівництвом храмів на чолі з губернським інженером, суворо стежило за документацією споруди. До функцій губернського інженера, крім здійснення «технічного нагляду за міським, сільським і дорожнім будівництвом», належали і затвердження проектів та кошторисів на будівництво церков, складання щорічних відомостей про будівництво храмів для «всепідданого звіту». Функції ж будівельного відділення були такі:

- проектування, будівництво та ремонт будівель системи МВС;
- затвердження проектів і дозвіл будівництва, реконструкції та ремонту будівель приватних осіб, казенних будівель інших відомств (окрім МВС), промислових підприємств, церков та ін.;
- здійснення технічно-поліцейського нагляду за міським, сільським і дорожнім будівництвом міських дум і земств.

Проекти і кошториси храмів до будівельного відділення надсилалися з Духовної консисторії, куди їх, зі свого боку, надсилав єпархіальний архітектор. За правилами разом із проектом храму він надсилав і пояснювальну записку. Уявлення про зміст пояснювальних записок дає «Пояснювальна записка до проекту кам'яної церкви, передбачуваної до спорудження в слободі Червленій Лебединського повіту», складена архітектором В. Х. Немкіним: «1. Передбачається в слободі Червленій Лебединського повіту влаштувати нову кам'яну церкву натомість старої дерев'яної, що прийшла у ветхість. 2. Грунт землі дуже міцний, що не вимагає ущільнення або якихось особливих конструкцій фундаменту. 3. Споруда віддалена від приватних будівель на законну відстань. 4. Храм розрахований на 650–750 душ моїльників. 5. Послідовність зведення високих і низьких частин взята до уваги. 6. Додається спосіб Рандле (графічний) для визначення товщини стін підлогового барабана, причому кути посилені пілястрами. 7. Подібний кам'яний храм (різниця полягає в тому, що трапезна на 4 аршини коротша, за того ж прольоту, що прокриває її склепіння) мною влаштований у слободі Покровській Куп'янського повіту. Споруда того храму за таким же планом була затверджена будівельним відділенням Харківського губернського правління (Протокол № 1 від 16 грудня 1887 року) [8–12]. У канцелярії Консисторії ця споруда була позначена справою № 35 від 25 серпня 1886 року. Влаштований за планом, що додається, храм перебуває в дуже міцному стані».

Пояснювальні записки, проекти планів, фасадів, розрізи храмів ретельно контролювалися архітекторами будівельного відділення. Молодший архітектор

будівельного відділення Хрустальов був уповноважений розглядати проекти, що надсилалися до цієї установи, і пояснювальні записки до храму і давати свою рекомендацію щодо подальшої долі проекту [13, 14]. Величезне значення мало питання правильного розроблення проектів культової споруди. Після ретельного ознайомлення з проектом уповноважений будівельного відділення давав остаточну письмову згоду або незгоду з конструктивною та функціональною відповідністю храму, на підставі чого архітекторам давалися подальші вказівки. Указом Святішого Синоду від 27 вересня 1872 року побудову церков було віднесено до приватних занять єпархіального архітектора. Тепер він без втручання Міністерства внутрішніх справ визначав перебіг робіт з будівництва храмів. Тільки в разі обвалення зведених церков або тріщин у щойно збудованих храмах створювалися спеціальні комісії [3, 10].

З архівних джерел відомо, що 1881 року Харківська духовна консисторія відряджала губернського інженера Потресова в місто Богодухів для дослідження причин руйнування прибудов при Троїцькій церкві під час будівництва дзвіниці. Обрушився її другий ярус, внаслідок чого бокові вівтарі так само дали тріщини. Після обстеження на місці автор проекту Ф. І. Данилов змушений був надавати докладний звіт і пояснення щодо того, що сталося. У цьому випадку було встановлено, що під час зведення бокових вівтарів не дотримувалися вказівки єпархіального архітектора. Крім того, на результати будівництва вплинула погана якість вапна, внаслідок чого виявився неміцним розчин [10, 15–17]. Так, на початку XX століття остаточно склався Будівельний статут. Сформована організаційна система проектування і будівництва храмів зумовила, з одного боку, жорстке регулювання в межах прийнятих канонів [18–21], а з іншого – активну роль проектувальника у формуванні композиційно-художнього різноманіття храмів, що зводяться.

Слід зазначити, що єпархіальні архітектори завжди вирізнялися високим професіоналізмом у створенні архітектурних проектів культових споруд, бо вміло використовували сформовані традиції побудови слобожанських храмів. 1893 року було запроваджено «Доповідь про порядок спостереження за будівництвом церков», що дала змогу посилити нагляд за будівництвом: так, готові споруди приймала спеціальна комісія, яка оцінювала готовність споруди, відповідність її проектній документації. Якщо храм задовольняв усім вимогам, його приймали, після чого відбувалося освячення храму. Отже, розглянуті аспекти проектно-будівельної справи дозволяють стверджувати, що всі перелічені методи здійснення проектно-будівельних робіт були спрямовані на створення високопрофесійних культових споруд, що є актуальним і сьогодні.

Висновки

Доведено, що в першій половині XIX століття діяла централізована система контролю за архітектурою і будівництвом, яке вело Головне управління шляхів сполучення і публічних будівель, великі ж об'єкти курирував сам Імператор. Архітектор здійснював постійний контроль за всіма споруджуваними церквами, що дозволяло зводити храми точно за проектом і дотримуватися зазначених термінів. Виявлено, що архітектори зобов'язані були виконувати встановлені правила, інакше їхні проекти не приймалися до розгляду. Будівельне відділення Харківського губернського правління, якому доручалося здійснювати контроль за будівництвом храмів на чолі з губернським інженером, суворо стежило за документацією споруди. Розглянуті аспекти проектно-будівельної справи дають змогу стверджувати, що всі перераховані методи здійснення проектно-будівельних робіт були спрямовані на створення високопрофесійних культових споруд.

Література

1. Православные святыни Харьковщины. - Харьков: ХФООО "Издательский дом УМХ" 2012-100с.
2. Православные храмы и монастыри Харьковской губернии. 1681-1917. Альбом-каталог. Авт. Предисловия, ред. И сост. А.Ф. Парамонов. - Харьков: Харьковский частный музей городской усадьбы. 2007. - 348 с.
3. В.А. Кодин, Е.А. Ерошкина. Храмы Слобожанщины. Формирование архитектурно-художественных и градостроительных традиций. - Харьков: РИП «Оригинал», 1998, 184 с. ил.
4. О.О. Ерошкина. История Слобожанского сакрального зодчества (конец XVII - начало XX в.) Харків ХНУМГ 2020-198с.
5. Д. І. Багалей. Історія Слобідської України-Д.І. Багалей. - Харків: Основа, 1980-256стр., ил.
6. Гусев А.Н. Харьков, его прошлое и настоящее в рисунках и описаниях: историко-строительный путеводитель. - А.Н.Гусев. -Харьков, 1902-260стр., ил.
7. Лебфрейд А.Ю. Харьков: от крепости до столицы, заметки о старом городе. - А.Ю. Лейбфрейд, Ф.Ю. Полякова. - Харьков: Фолио, 1991-355стр., ил.
8. Лукомский Г.К. Старинные усадьбы Харьковской губернии, Г.К. Лукомский. - СПб, 1914.
9. Гусев С.С. Наука и метафора / С.С.Гусев. -Л.: изд. ЛГУ, 1984
10. Дженкс Ч. Способы архитектурной коммуникации. Метафора / Чарльз Дженкс // Язык архитектуры постмодернизма. - М: СИ, 1985
11. Норберг-Шульц, Х. Два обличчя постмодернізму / Христіан Норберг-Шульц // Зб. "Архітектурні теоретичні концепції останньої чверті XX-початку XXI століть" - Харків: ХНАМГ 2007.
12. Эко У. Художественное произведение как эпистемологическая метафора / Умберто Эко // кн.анг. "Открытое произведение" – СПб.: симпозиум, 2006.
13. Jencks, Ch. (2005) *The iconic Building / The Power of Enigma*. London – New Haven: Yale Univ. Press.
14. Jenks, Ch. (2003) *The New Paradigm in Architecture*. New Haven: Yale Univ. Press.
15. Garner Philippii *Encyclopedia of Decorative Arts 1890–1940* / Garner Philippii, Bennett Ian. – Oxford : Phaidon Press Limited Littlegate House, 1982. – 320 p.
16. Jencks, Ch. (2000) *Millennium Architecture*, Academy, Wiley, AD, Guest Editor with Maggie Toy.
17. Jencks, Ch. (2007) *Critical Modernism – Where is Post Modernism going?* Wiley Academy, London.
18. Jean-Louis Cohen. *Le Corbusier: la planète comme chantier (фр.)*. – Paris: Textuel, 2005. – 192 p.
19. *Le Corbusier. L'art décoratif d'aujourd'hui. Paris 1925.* – 218 p.
20. *Le Corbusier. L'Esprit nouveau. Almanach d'architecture moderne*. Paris, 1926. p. 17–40.
21. *Le Corbusier. The Modulor: A Harmonious Measure to the Human Scale, Universally Applicable to Architecture and Mechanics (1954)*. Basel & Boston: Birkhäuser, 2004. – 133 p.

References

1. OrthodoxshrinesoftheKharkovregion.-Kharkov: KhFOO "UMH PublishingHouse" 2012-100p.
2. Gusev S.S. Scienceandmetaphor / S.S. Gusev-L: ed. LeningradStateUniversity, 1984
3. Jenks, Ch. Methods of architectural communication. Metaphor / Charles Jencks // The language of postmodern architecture. - M: SI, 1985
4. Norberg-Schultz, H. Twofacesofpostmodernism / ChristianNorberg-Schultz // Зб. "Architecturaltheoreticalconceptsoftheremainingquarterofthe 20th century - thebeginningofthe 21st century" - Kharkiv: KhNAMG 2007.
5. Eco, U. A workofartasanepistemologicalmetaphor / UmbertoEco // bookinEnglish. "Openwork" - St. Petersburg: symposium, 2006.
6. Jencks Ch. (2005) *iconicBuilding / ThePowerofEnigma*. London – NewHaven: YaleUniv.Press.
7. Jenks Ch. (2003) *TheNewParadigminArchitecture*. NewHaven: Yale Univ. Press.
8. OrthodoxchurchesandmonasteriesoftheKharkovprovince. 1681-1917. Albumcatalog. Auto. Prefaces, ed. Andcomp. A.F.Paramonov. - Kharkov: Kharkovprivatemuseumofthecityestate. 2007. - 348 p.
9. V. A. Kodin, E. A. Eroshkina. Temples of Slobozhanshchina. Formationofarchitectural, artisticandurbanplanningtraditions. – Kharkov: RIP "Original", 1998, 184 p. ill.
10. O. O. Eroshkina. HistoryofSlobozhanskysacredarchitecture (theendofthe 17th centuryandthebeginningofthe 20th century) Kharkiv KNUMG 2020-198s.
11. D.I. Bagali. HistoryofSlobidskUkraine. -D.I.Bagaley.-Kharkiv: Basis, 1980-256 pp., ill.
12. Gusev A.I. Kharkov, itspastandpresentindrawingsanddescriptions: historicalandconstructionguide - A.N. Gusev-Kharkov, 1902-260 pp., ill.
13. LebfreidA.Yu. Kharkov: fromthefortresstothecapital, notesabouttheoldcity - A.Yu.Leibfreud, F.Yu.Polyakova-Kharkov: Folio, 1991-355 pp., ill.
14. Lukomsky G.K. Ancientstatesofthe Kharkov province, G.K. Lukomsky-SPB, 1914.
15. Garner Philippii *Encyclopedia of Decorative Arts 1890–1940* / Garner Philippii, Bennett Ian. – Oxford : Phaidon Press Limited Littlegate House, 1982. – 320 p.
16. Jencks, Ch. (2000) *Millennium Architecture*, Academy, Wiley, AD, Guest Editor with Maggie Toy.
17. Jencks, Ch. (2007) *Critical Modernism – Where is Post Modernism going?* Wiley Academy, London.
18. Jean-Louis Cohen. *Le Corbusier: la planète comme chantier (fr.)*. – Paris: Textuel, 2005. – 192 p.

19. Le Corbusier. L'art decoratif d'aujourd'hui. Paris 1925. – 218 p.
20. Le Corbusier. L'Esprit nouveau. Almanach d'architecture moderne. Paris, 1926. p. 17–40.
21. Le Corbusier. The Modulor: A Harmonious Measure to the Human Scale, Universally Applicable to Architecture and Mechanics (1954). Basel & Boston: Birkhauser, 2004. – 133 p.

Рецензент: д-р мист., проф. О.Ю. Оленіна, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна.

Автор: СРОШКІНА Олена Олександрівна
кандидат архітектури, доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – telex0610@gmail.com

Автор: ІВАНОВ Олександр Миколайович
старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – ivanovniklskij@gmail.com

Автор: ДЗЮБЕНКО Поліна Олександрівна
кандидат архітектури, доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – padzubenko@ukr.net

Автор: ВІНТАЄВ Дмитро Юрійович
старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail – dmitrijvintaev@gmail.com

EXPERIENCE IN THE ORGANISATION OF DESIGN AND CONSTRUCTION WORK IN THE RELIGIOUS ARCHITECTURE OF SLOBOZHANSKCHYNA

O. Yeroshkina, O. Ivanov, P. Dziubenko, D. Vintaiev

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

In developing the sacred component of modern cities of Ukraine, new problems arise that go beyond the traditional understanding of church architecture as purely parochial and create numerous searches for solutions. Foremost, it concerns the functional expansion and activation of the role of church architecture in modern large-scale urban planning conditions. In the city, where predominantly chaotic interpretation of the urbanised space has returned, there are no other means of overcoming the crisis of new uniformity than turning to the complex development of similar-scale sacred structures. Such an understanding of urban problems requires the development of a new typology of sacred complexes and centres for their solution.

No centralised construction organisation existed in Slobidska Ukraina in the 17th or 18th centuries. Professional architectural education in Slobozhanshchyna appeared in 1768 with the creation of additional classes at the Kharkiv Collegium, which produced architects P. A. Yaroslavskiy, S. P. Chernyshov, and others. With the introduction of the Kharkiv Provincial Government on December 12, 1796, Yaroslavskiy became the first Kharkiv provincial architect. He designed and supervised the construction of dozens of churches in the province.

Gradually, the provincial authorities took over architectural and construction control and design. The Construction Department that emerged in the province in 1865 became the central institution that monitored the construction and acceptance of projects of places of worship for which the provincial engineer was in charge. The creation of controlling and regulatory institutions and the increased professionalism of architects made it possible to establish the organisation of design and construction work.

In 1863, the position of diocesan architect emerged. The first to hold this position was the architect Kraievskiy, followed by F. I. Danylov (1865–1885). Each author had a concept of creativity and a thorough knowledge of architectural typology and theory. High professionalism stemmed from an excellent architectural education and knowledge of the basics of architectural craftsmanship, including expertise in architectural structures and forms drawn from regional Ukrainian traditions.

The architect exercised constant control over all churches under construction, which allowed churches to be built precisely according to the project and meet the specified deadlines. The study found that architects had to follow the established rules, or their projects would not receive consideration. The Construction Department of the Kharkiv Provincial Government, responsible for overseeing the construction of churches, headed by the provincial engineer, strictly monitored the documentation of the building. The study reveals aspects of design and construction in the religious architecture of Slobozhanshchyna and presents the methods of design and construction work. The article discusses several architects engaged in design and construction work in Slobozhanshchyna and the functions of architectural and construction control and design. It provides examples of explanatory notes to the projects of religious buildings. The considered aspects of design and construction make it possible to assert that all these design and construction work methods aimed at creating highly sophisticated religious buildings.

Keywords: design and construction work, religious buildings, architectural and construction control, explanatory note.